

Az MSZMP vezetőinek részvételátogatása

Grósz Károly, a Magyar Szocialista Munkáspárt főtitkára és Imrány Pál, a Központi Bizottság titkára, a Politikai Intéző Bizottság tagjai pénteken

részvételátogatást tettek Kádár Jánosnál. Az MSZMP Elnöksége nevében mely együttérzésüket fejezték ki Kádár János elhunytja alkalmából.

Orvosi jelentés

A Kádár János betegségéről és a halál okáról kiadott orvosi jelentés megállapítja, hogy:

Kádár János mintegy 15 éve szenvedett fokozódó légzési nehézségek, melyet nagyfokú tüdőátlagulat és az ehhez társuló idővel horgurhur okozott.

Néhány éve, elsősorban az alsó végtáji erek, majd az utóbbi időben a nyaki főtörékek kialakuló szűkületé miatt vérkeringési zavarok léptek fel.

Ezen ismert betegségének gyors előrehaladása miatt az elmúlt hónapokban egészségi állapota fokozatosan rosszabbodott.

Július 3-án jobb oldali tüdőgyulladás lépett fel. Az aznapi megkezdett kórházi kezelése eredménytelen maradt — a számos tényező miatt nagymértékben legyengült szervezete ezt a betegséget leküdeni nem tudta. Halálának közvetlen oka légzési és keringési elégtelenség volt.

Az orvosi bizottság nevében:

Dr. Retsági György

egyetemi tanár

Dr. Hutas Imre

egyetemi tanár

Dr. Kállay Kálmán

egyetemi tanár

Dr. Sebesta Miklós

egyetemi docens

Georges Marchais részvétvéirata

Georges Marchais, a FKP főtitkára részvétvéiratot intézett az MSZMP Központi Bizottságához, aminek szövegét az FKP KB küldöttsége Marime Gremetz vezetésével személyesen át is nyújtotta Palotás Rezső párizsi nagykövetnek. A táviratban a főtitkár kifejezte a francia kommunisták és saját rendülettel annak az embernek halálá felett, akizhez a barátság szájai fűzték, és aki élte ötven évén át szolgálta a pártját, a dolgozókat és a magyar népet. Méltatta pályafutásában, hogy 1956 tra-

gikus események után fáradszorgotlanul dolgozott a nemzeti megbékélésért, a demokrácia fejlesztésért. Mélyreható demokratikus reformok útján indította el Magyarországot, hogy a szocializmus megfeleljen a magyar nép új törekvéinek és szükségleteinek. Nyilvánvaló, hogy ennek az irányzatnak a megvalósítása sokféle nehézséggel ütközött. Georges Marchais távirata külön kiemelve méltatta Kádár Jánosnak a kelet—nyugati párbeszéd, a béke és a leszerelés előmozdításában játszott szerepét.

Vlagyimir Pavlov, egykori budapesti szovjet nagykövet.

Országá egyik legnagyobb politikusa volt

Vlagyimir Pavlov tizenegy éven át, 1971-től 1981-ig nagykövetség képviselte Magyarországon a Szovjetuniót. Így Kádár Jánost közelről is jól ismerte. Pavlov, aki ma a Szovjet Állami Idegenforgalmi Bizottság elnöke, fogadta a Népszabadság moszkvai tudósítóját, Dunai Pétert.

— 1971-ben, egy hónapos felkészülési idő után, valószínűleg ünnepként kezdem első nagykövetségi pályafutásomat Budapesten. Kádár János ezt megértette, segített átrendelni a kezdeti nehézségeken. Emlékszem, hogy olyan tapintatos formában tudott tanácsot adni, félíg írásban, hogy az nem is tűnt tanácsnak...

zetes álláspontot képviselt. Egyszer a szovjet irányítási rendszerre terelődött a szó, azt mondta: „Mi önként nem tudjuk követni, másolni. Minek kellene nekünk nagy miniszteriumok? Kis ország vagyunk, ha szükséges, néhány órán belül össze tudjuk hívni a vállalati vezetők, megyei, városi apparátusok. Saját irányítási rendszerünket a nemzeti sajátosságoknak megfelelően építjük ki.”

— Milyennek ismerté meg Kádár Jánost, az embert?

— Nem találkoztam nála személyesen politikussal. Fartam budai házában, balatoni nyaralójában — mindenütt szerény, egyszerűségű fogadó. Vezetőként kapott ajándékat Kádár sohasem tartotta meg. Életét a munka töltötte ki, azt sohasem keverte össze mással. Mint nagykövet 11 év alatt meggyőződhettem róla, hogy mindig országá érdekeit védte, teljesen idegen volt tőle az önzés, az egyéni haszonszerzés.

Tudom, szerepéről, helyéről ma viták folynak. Mint minden ember, valószínűleg ő is hibázott, emellett objektív tényezők is érvényesültek, amelyek az ország egészére hatottak. Bizom benne, hogy a szenvedélyek lelohadnak, végül is fölülkerekedik a reális szemlélet. Úgy gondolom, Kádár János személyisége, akit az önk országá egyik legnagyobb politikuskának tartok, s aki nagyon sokat tett népért, Magyarországot történelmének része marad — mondotta végül Vlagyimir Pavlov.

Hazai szervezetek felhívásai

A Münch Ferenc Társaság Ideiglenes Intézőbizottsága és budapesti szervezetei nyilatkozatban emlékeztek meg Kádár Jánosról. Mint hangsúlyozzák: „Ma, amikor történelmi napirendre került a párt új, demokratikus struktúrájának, a szocialista építés új modelljének kialakítása, tovább kell vinnünk

mindazt a maradványt, amit Kádár János életműve tartalmaz.”

Felhívást tett közzé az Élelmiszer-gazdasági és Falusi Ifjúság Szövetsége (EFISZ) elnöksége: felhívja az élelmiszer-gazdaságban dolgozó és fiatalok, hogy kezdeményezzen vegyenek részt a kegyeleti megemlékezéseken.

Emlékezés Kádár Jánosra

A Népszabadság különtudósítója a Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testületének bukaresti ülésén az azzal a kéressel fordult néhány küldöttségvezetőhöz, hogy válaszoljanak a kérdésre: miként emlékszik Kádár Jánosra? Alább közöljük feleleteiket, Zalai István kérdésére.

Mihail Gorbacsov

— Mindenekelőtt szeretném kifejezni őszinte, mely együttérzésemet a magyar kommunizmusnak, a magyar dolgozóknak Kádár János halála miatt. Úgy ismertük őt, mint meggyőződéses, elvű kommunista, aki egyszerre volt kiemelkedő hazafi és internacionalista, aki a magyar—szovjet barátság és együttműködés eszméi iránt szilárdan elkötelezett volt.

Tudom, hogy Kádár Jánosnak súlyos megpróbáltatások jutottak osztályrészül, de egész élete során jellemző volt rá népének szolgálatá, a következetes küzdelem a magyar nemzet felvirágztatásáért, a szocializmus érdekeiért, a béke és a nemzetközi biztonság megszilárdításáért.

A sors úgy hozta, hogy Kádár János elvtársát a hetve-

nes évek végén ismerkedtem meg, s nagyon jó, szívesen kapcsolatok alakultak ki közöttünk. Nagyra értekeltem természetesen bölcsességét, realitásérzetét, hatalmas életpaszaltát, amelyet szívesen megosztott másokkal, s nem utolsósorban a sajátos, jellegzetes kádári humort. Kádár János jól tudta, hogy a szocializmus saját képességeit, potenciálját a reformok révén bontakoztathatja ki. És az utóbbi években előrehaladott kora dacára — s ámbár szenvedett a betegségtől — fiatalos meggyőződéssel hitt abban, hogy a jövő a megújuló szocializmusé. Kádár János nagyon nagy formátumú politikai személyiség volt, a történelem méltó módon értékelni majd életművét.

Todor Zsivkov

— A Varsói Szerződés Politikai Tanácskozó Testületének ülésén részt vevő fő- és első

titkárok közül valóban én dolgoztam a legtöbbet Kádár János elvtársal. Több évtizedes

A világsajtó méltatásaiból

A nemzetközi sajtó többöbbr is nagy figyelmet szentel a csütörtökön elhunyt Kádár János tevékenységének és életművének; cikkeik, rádióadások és tv-műsorok foglalkoznak személyével.

MOSZKVA

A pénteki Pravda, az SZKP KB központi lapja nemzetközi híroldalán részlöl be Kádár János haláláról.

A Pravda idézetek között a gazdaságtól és az MSZMP Elnökségének nekrológiájából.

A csütörtök esti szovjet tv-híradó, a Vremja a műsor végén, egymondatos hírből, az MTI rövid híré idezve számolt be arról, hogy elhunyt Kádár János. A szovjet központi lapok — az Izvestija, a Trud, a Komszomszicskaja Pravda, a Szocialiszticseskaja Indusztrija — nemzetközi híroldalaikon, az MTI-től átvett hírből számolnak be Kádár János haláláról.

VARSÓ

Wojciech Jaruzelski, a LEMP KB első titkára részvétvéiratot küldött az MSZMP Központi Bizottságának Kádár János elhunytja alkalmából.

A lengyel lapok a távirat szöveg mellett közlik Kádár János életrajzát és fényképét.

SZÓFIA

Csütörtökön valamennyi központi bolgár napilap beszámolt Kádár János elhunytáról. Kádár János életrajzából kiemelték, hogy „olyan politikus volt, aki egész életét, tudását, tapasztalatait és erejét a magyar nép, a magyar dolgozók boldogulása előmozdításának, a szocialista átalakulásért kibontakoztatott küzdelemnek szentelte”. Neve és emléke megmarad a magyar kommunizmus és az egész magyar nép emlékeztetőben — írták a bolgár megemlékezéseken.

PEKING

A Kínai KP központi lapja — mint tudósítónk jelenti — pénteki számában ismerteti a Kádár János haláláról kiadott budapesti jelentést, valamint az elhunyt politikus életútját. A Zsenmin Zsipa megállapítja: Kádár elvtárs nagy figyelmet szentelt a kínai—magyar pártkapcsolatok, a két ország és a két nép közötti barátság és baráti együttműködés ügyének. Többször járt hazánkban, legutóbb 1987-ben. Az Új-Kína hírtájékoztató szerint Kádár János, aki 1968-ban a magyarországi gazdasági reform kezdeményezője volt, három évtizedes irányítása alatt viszonylagos jóléte vette a kelet-európai nemzetet.

LONDON

Kádár János haláláról pénteken valamennyi vezető brit napilap terjedelmes tudósítást adott hírt és megemlékezést. A harmadik lapoldalt megöltö nekrológikában emlékeztek meg pályafutásáról, Magyarországi legújabb kori történetében

közös munka és harc kötött össze bennünket, mind országaink kétoldalú kapcsolatainak fejlesztésében, mind pedig azokon a sokoldalú fórumokon és szervezeteiken, amelyekben a többi testvéri szocialista országgal együtt alakítottuk ki együttműködésünket. Elmondhatom, hogy Kádár János halálával nemcsak Magyarországot, a magyar pártot érte veszteség, hanem a világ, a nemzetközi munkaszervezetek búcsúzik egy világszerte ismert forradalmártól. Olyan embertől, aki rendkívül szerény volt, akit nem ragadott magával semmiféle hatalmi csillogás. Még egyszer hangsúlyoznom kell, hogy minden képzeletet felülmúlóan szerény, s teljesen tisztá ember volt, minden vo-

latkozásban példászerű munkaműtásként élt.

Úgy gondolom, hogy Kádár János sokat tett a szocialista Magyarországot fejlődéséért. Igaz ez függetlenül azokról a nehézségektől, amelyekkel az ő meg az én nemzedéknek, azaz a mi r. mezdekünknek, meg kellett küzdenünk; meg kellett adnunk idealizmusunk árát, és fizetnünk kellett a szocialista közösségünkben felépített bizonyos fokú pangásért. Mindezzel az objektív nehézségekkel együtt, amelyekkel kétértelmű küzdelem kellett, Kádár János sokat tett Magyarországot fejlődéséért. Úgy gondolom, hogy nevé örökké élni fog a magyar nép, a nemzetközi munkaszervezetek emlékeztetőiben. Élni fog az én emlékeztetőmben is, aki barátja és harcóstársa voltam.

Wojciech Jaruzelski

— Kádár elvtárs halálhírért mély fájdalommal fogadtam, személyes fájdalommal, hiszen barátoknak tekintettük egymást. Nagyon sok szíveslétséget tapasztaltam részéről, meríthetnem gazdag tapasztalataiból. Halálhíre nagy szomorúsággal tölt el.

Kádár Jánosra úgy emléksznék vissza, mint kiemelkedő államférfira, aki testvéri magyar népet kivézte a viharból. A nemzetközi kommunista és munkaszervezetek alakja volt, egyben a lengyel nép barátja.

is kimagasló egyéniség volt. Kádár következetes és megbeszél politikus volt, egyszerű-mind hazafi. Kádár tragédiája csakúgy, mint más kommunista vezetőké abban állott, hogy hitt az erővel kikényszerített társadalmi boldogság útjának járhatóságában.

PÁRIZS

A francia lapok terjedelmes elemzéseiben és méltatásokban foglalkoztak Kádár János pályafutásával. A kommunista L'Humanité a perestrojka előfutárát ismerte el benne, aki az 1956-os tragédia után helyre tudta állítani a szocializmust Magyarországon. A Le Monde talányosnak nevezte személyiségét, amelynek legfőbb rejtélye az, hogy november 1-jén a rádióban még dicsőségesebben méltatta a Rákosi-rendszer megdöntő felkelést, majd órák múlva eldönti az elemkommandó alakot — máig sem oldódott meg. Értékelése szerint Kádár János a hatvanas években apránként magáévá tette a forradalmárokat programjából az, amit egy kommunista rendszer akkor meg tudott emészteni. Helyet szorított a piacgazdaság elemeinek, óvatosan nyitott a nyugati világra és megtúrte a másikat gondolkodókat. Kádár Duceket is támogatta, ameddig tudta, de azt tanácsolta neki, hogy legyen óvatosabb. Aztán csatlakozott a fegyveres bevonuláshoz, de kimutatta, hogy csak felszível. Pályafutása vége felé az óvatosságot reform kifutalt, az elkerülhetetlen politikai reformmal nem is próbálkozott, így a rendszer felteletlenül állt, amikor a választások bekövetkeztek. A tavalyi pártkonferencia idejére az események teljesen túllépték Kádár Jánoson — fejezte be nekrológiáját a Le Monde.

A Libération két oldalon foglalkozott Kádár János pályafutásával.

BELGRÁD

Minden jogszólás napilap pénteken első oldalon, gyászkeretben és fényképpel közölte Kádár János halálának híreit. Ismertették Milan Pancevszkiné, a JKSB KB Elnöksége elnökének az MSZMP Központi Bizottságához intézett részvétvéirátát, amely megállapítja, hogy Kádár János személyisége szerint nagymértékben hozzájárult a JKSB és az MSZMP kapcsolatainak fejlesztéséhez és a magyar—jugoszláv barátság erősítéséhez.

A legtekintélyesebb jugoszláv napilap, a Borba átfogó értékelésben kiemelte: Kádár János vezető szerepet játszott az 1956-os ellenforradalom felszámolásában, de egykét évtizeddel később ő kezdeményezte a magyar gazdasági reformokat, lerakta a modernizációs demokratizálás folyamatát és a pártrendszer bevezetésének alapjait. A Dnevnik

eredménye szerint a több mint három évtizedes Kádár-rendszer realitás csak történelmi távlatból lehet majd értékelni.

A belgrádi Politika úgy ítélte meg, hogy Kádár az óvatosságot magáévá tette az élk sorából. Rámutatott, hogy az MSZMP volt vezetője évtizedeken át csaknem teljesen önálló belpolitikát folytatott, miközben elfogadta Kijevtől, külpolitikáját. Kifejtette, Magyarországot neki köszönheti, hogy óriási gazdasági nehézségei ellenére, megrázkódtatások nélkül megkezdte az igazi demokratikus fejlődésének mostani szakaszát.

Kádár János halálával egy ellentmondásokkal teli, viharos korszak zárta le Magyarországon — írta az újdívid Magyar Szó.

A zagrabi Vjesnik emlékeztetett rá, hogy a szocialista közösség országainak államférfiai közül Todor Zsivkov mellett Kádár János állott a leghosszabb ideig a hatalom csúcson. Munkásságát így összegezte: Jóllehet a mostani magyarországi változások messze túlhaladják a kádárizmus folyamatait, Kádár János személyisége mégis úgy maradt fenn, mint aki sokkal nagyobb távlatokat nyitott a fejlődés és a demokratizálás előtt, mint a lengyel Jaruzelski vagy a bolgár Zsivkov. S Jevszynk korrekció: ne hasonlítsuk össze Ceausescu, Honecker vagy még Husák vonalával sem.

PRÁGA

Kétfrontos harcot folytatott és a társadalmi osztályok szövetségére törekvő politikusként értékelte a csütörtökön elhunyt Kádár Jánost a csehszlovák sajtó. A Rudé Právo, a Pozsonyi Pravda és a magyar nyelvű Új Szó pénteki számában a CSKP KB központi lapja budapesti tudósítójának, Vojtech Veselynek a megemlékezés cikkeit közölte. A többi csehszlovák napilap is beszámolt a halálhírről, és ismertette Kádár János életpályáját.

BRUSSZEL

A pénteki belga lapok belső oldalakon, többségükben hírtájékoztató jellegűek alapján számoltak be Kádár János elhunytáról, rámutattak, hogy az egybeszert Nagy Imre jogi rehabilitálásával, Több lap közölte a magyar vezető fényképét. A Le Drapeau Rouge, a Belga KP napilapja Louis Van Gylt csütörtök délutáni rövid nyilatkozatával emlékeztek meg a magyar politikusról. A Le Groupe Ver l'Asémir című oldalán híreként: Magyarország elvezetése legismertebb vezetője, Kádár Jánost. Részletesebben foglalkozott Kádár János életútjával a Le Libre Belgique és a Le Soire, a két nagy polgári lap.

Egy életút a világsajtó tükrében

Nem túlzás azt állítani, hogy egyetlen honfitársunkról sem írtak még annyi a világban, mint Kádár Jánosról, és valószínűleg egyetlen emberről sem készülték még életében ennyiszám térben és időben is annyira elismert értékelések, mint róla. Személye az utóbbi több mint három évtizedben szinte mindig egy nemzetközi érdeklődés előterében állt. Közvetlenül 1956 után hatalmas kerülmények módja, a megtörtént és a hazai konszolidáció nehézségei állították őt a figyelem középpontjába. A 60-as évek második felétől más előjellel emlegették a nevét, s mint a kelet-európai reformok úttörőjéről írtak róla. Egy évtizeddel később már nem csupán a „humánus szocialista modell” megteremtőjének neveztek, de a magyar külpolitikát növekvő tekintélyt és aktivitást is összefüggésbe hozták személyével. Az utóbbi években pedig a hazánkban kialakult válsághelyzet, és az ennek nyomán felgyorsult belső változások keltették fel a figyelmet hazánk iránt és írta. A Kádár János személyiségéről, szerepéről alkotott sokszínű véleményeket és azok jól érzékelhető metamorfózisát kívánjuk illusztrálni az alábbi idézetekkel, korántsem a teljesség igényével.

FRANC TIREUR,
1956. december 14.

„A Kádár-ügy rejtély. Érthetetlen, hogy ez a »munkáskádér«, volt belügyminiszter, aki azért lett kegyvesztett, mert »szabálytalanságokat« fejezett fel a Rajk-perben, s ezt a pártvezetőségben élénken szóvá is tette, hogyan tudta előállítani a Quisling-szerepet... Lehet az is, az oroszoknak sikerült őt meggyőzniük, hogy ennek a gyászos szerepnek vállalásával megkímélték a lakosságot a még nagyobb pusztulástól.»

BBC RADIO,
1956. december 27.

„Még semmi jel sem mutat arra, hogy a lakosság szélesebb körű támogatását a Kádár-rendszert, vagy hogy sikerült volna növelnie tekintélyt az országban. Arra sem mutat semmi jel, hogy az oroszok le akarják váltani Kádárt. Valóban, nehezen is tudnánk utódot találni helyette a jelenlegi kormányzat tagjai közül, hiszen egyikük sem hivatkozhatna olyan múltira, amelynek révén népi támogatást remélhetne.»

„A régi rendszer visszaáll”
FRANKFURTER ALLGEMEINE ZEITUNG,
1957. március 9.

„A kádárizálás csúnya dologt akar. Ezzel a szóval azt a folyamatot jelölik, amellyel a sztálinista irányzat kommunizmus elleni forradalom vívmányait lépésről lépésre, természetesen, lehetőleg kevés lármával semmisítik meg, mindaddig, amíg egy szép napon a régi rendszer teljes egészében talpra áll.»

AVANTI!
1957. március 29.

(A lap tudósítójának beszámolója a magyar kormányküldetésnek moszkvai tárgyalásairól.)

„Kádár sokkal erősebb és szilárdabb pozícióban hagyta el Moszkvát, mint amilyenben néhány héttel ezelőtt volt... Nyilvánvaló, hogy ezt az engedelményt nem ingyen érte el. Az ár, amit Kádár fizetett, bizonyára az, hogy a jövőben már nem egyenlő mértékben tartja magát távol Rákostól és Nagytól.»

NEUE ZÜRCHER ZEITUNG,
1957. május 19.

„A pártvezetés, élen Kádárral, valószínűleg csak azért tudja meg tartani magát, mert a Szovjetunió presztízszökkel és újabb zavartól tartva nem járul hozzá semmiféle semleges változásokhoz. De Kádár főleg a földön azt leges a tisztogató Demokléz-kardja, hiszen az októberi napokban olyan nyilatkozatokat adott, amelyek elűzték a kádárizációt az »arúla« Nagy Imre szavai... Birtoknyomok között egy csekély hatalmi előlétségek Krimben elegendő lehet ahhoz, hogy Kádár egykori tevékenységét és megkötöttségét megint »helyes intézkedésnek« tartsák.»

FRANKFURTER ALLGEMEINE ZEITUNG,
1957. augusztus 12.

„Ma senki sem tudja pontosan, mit gondol Kádár, aki négy évet töltött sztálinista börtönökben. Néhány nyugati megfigyelő úgy véli, Kádárt súlyosan aggasztja a terror-igazságszolgáltatás.»

NEUE ZÜRCHER ZEITUNG,
1957. augusztus 24.

„A Kádár-kormányzat új belpolitikai programja alapelveiben feltűnően hasonlít ahhoz az elgondoláshoz, amelyet Nagy Imre miniszter-

elnök 1954 őszén jelentett be, miután Malenkov támogatásával sikerült neki átmenetileg kikapcsolni Rákost, és a Szovjetunióba futamítani. Ez a hasonlatosság nemcsak a népfront felállításában mutatkozik meg, hanem a gazdaságpolitikában is.»

GAZETTE DE LAUSANNE,
1957. október 26.

„A tavalyi októberi eseményeket kommentálva egy évvel ezelőtől azt írtuk, hogy a szovjet gyámság alatt álló Magyarország kormányozhatatlan ország. Tévedtünk. Kádár Magyarországának nemcsak hogy él, hanem bizonyos stabilitás jeleit is mutatja.»

„A Kádár-kormány konszolidálódott”
NY TID,
1960. október 10.

„Budapest egy pontban minden felfogás megegyezik, és ez az az egy pont, ahol az ember talán a legkevésbé várna egyhangúságot: nevezetesen Kádár kérdésében. Minden megkérdezett, még azok is, akik semlegesek vagy nyílt ellenségei a rendszernek, kijelentik: Kádár a jelenlegi viszonyok között valóban mindenféle feltehetőleg megtesz, hogy az országot a felszínre tartsa.»

DIE PRESSE,
1960. október 25.

„A magyar helyzetre az a jellemző, hogy a magyar forradalom mögött álló erők visszavonultak, és a Kádár-kormány konszolidálódott. Azóta az a célja az új kommunista vezetőknek, hogy a szovjet fegyverek jelenléte mellett presztízseredményeket érjenek el.»

THE NEW YORK TIMES,
1960. október 30.

„Kádár János az az ember, akit tíz évvel ezelőtől, amikor 1956. november 4-én a szovjet fegyverek védelme alatt miniszterelnökké nevezték ki, mindenki áruknak tekintett, ma pedig meglepően népszerű vezető. Sokan mint magyar hazafiát nézik rá.»

FRANKFURTER ALLGEMEINE ZEITUNG,
1960. május 13.

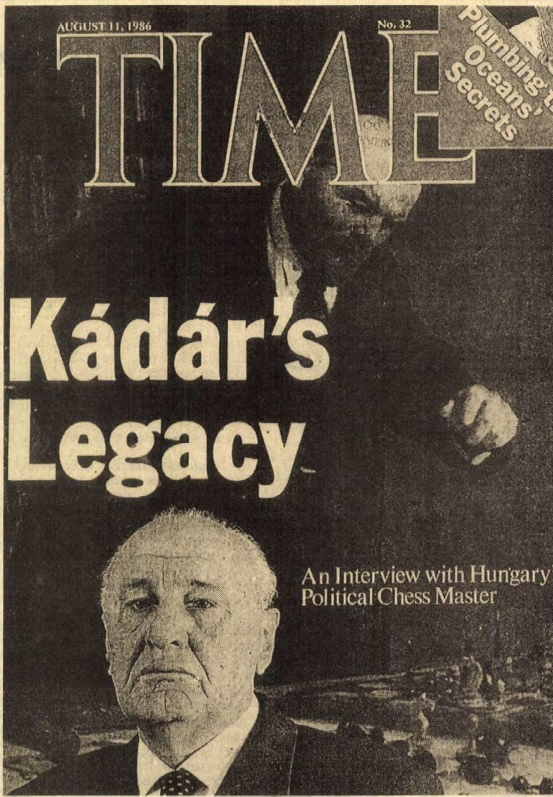
„Kádár János szeretné megkímélni Csehszlovákia attól, ami a magyarokat érte 1956-ban: a szovjet katonai erők beavatkozásától. Tíz évvel ezelőtől kezdve az új kommunista vezetés a nemzeti problémák miatt eleve bonyolult.»

THE NEW YORK TIMES,
1960. augusztus 5.

„Kádár János figyelmen kívül hagyta azt a Varsóban létrejött megállapodást, amelynek értelmében a Moszkva által megszabott hangmenetben kell kezelni a sajtóban a prágai reformereket. Kádár volt a szovjet szövetségesek belső körének első olyan tagja, aki nyilvánosan megértést és szimpátiát mutatott a csehszlovákiai folyamattal szemben.»

FINANCIAL TIMES,
1960. szeptember 19.

„Kádár rendszere sajtósági óázis marad a szovjet hatalmi szférán belül folyó általános neosztálinista viszonzás közepette. Bár szüntelenül figyelemmel kísérik a hangzókot, az ügy óvakodni kell a liberalizmus túlzá-

saitól, Kádár János és társai valóban ösztönítik támogatják a Dubcek-féle csapatot.»

EVENING STANDARD,
1960. szeptember 20.

„Kádár valóban megpróbálta a becsületesebb szerepet játszani Prága és Moszkva között. Az invariáció Kádár, az a szeretetteljes és humánus ember, nem jelent meg a nyilvánosság előtt, és nem nyilatkozott az ügyről.»

„Az utolsó percig ellenzte a beavatkozást”
DEUTSCHE WELLE,
1960. november 30.

„Az MSZMP vezetősége nem nagy lelkesedéssel, hanem többé-kevésbé Moszkva nyomásának engedve vette részt a csehszlovákiai akcióban. A Die Welt nemrég Budapesten járt munkatársa idézi azokat a híreket, hogy az első titkár idegeit nagyon megviselték az események. Kádár Jánosról továbbra is az a hír járja Nyugaton, hogy az utolsó percig erőlyesen ellenzte az erőszakos beavatkozást Prágában.»

L'EXPANSION,
1972. április

„Budapestben manapság ilyen vicceket mesélnek: Nixon-Breznyev csúcstalálkozó. Kádárt meghívják, hogy csatlakozzon hozzájuk. A három autó, amelyben ülnek, egymást követi. Utkeresztözésedezs érnék. Breznyev így utasítja sofőrjét: »Irányjelző balra, kanyar balra!« Nixon így szól: »Irányjelző jobbra, kanyar jobbra!« Kádár pedig: »Irányjelző balra, kanyar jobbra!«

A nemzetek közti hídszerep munkálója

Először 1956 nyarán figyeltem fel Kádár János nevére. A háború után ekkor jártam első ízben Magyarországon a népfrontküldöttség tagjaként egy Hunyadi-megemlékezésen. Mellesleg küldöttségünk első emberének megbízása volt, hogy biztosítsa Jugoszlávia teljes politikai támogatásáról az új magyarországi vezetőséget. Ekkor lepett meg minket, hogy ugyanakkor Kádár János egy dumánál beszédében Rákosi távozását ismételtelen egészség okokkal indokolta, jómagam Kádár egykori cellatársától, aki szintén Újvidéken újságíróskodott, tudtam, hogy van bántak Kádárral a börtönben. Még az év novemberében — akkor már több mint egy évtizede a jugoszláviai Magyar Nap főszerkesztője voltam — Kádár és mások rádióbeszédre nyomán vezéreltettem a négypartiszert bevezetéséről, noha akkor már tilos volt sajtónak az ottani eseményeket kommentálni, de ez a magyar olvasókörünknek érdeklődése és értesültsége miatt lehetetlen vállalkozás volt. Személyesen Kádárral tíz évvel

CURRENT HISTORY,
1973. május

„Kádár János, aki a forradalom után került a vezetői állásba, olyan országot örökölt, amelynek lakossága levert, elkéseredett volt, és nagyrészt nem akart dolgozni. Kádár úrmát az elköltetés a kormányzatban új szereket a keresse jellemzte, amely forradalmi kommunista, de ellagozható mind Magyarország lakossága, mind a Szovjetunió számára.»

FRANKFURTER ALLGEMEINE ZEITUNG,
1975. március 24.

„A szovjet vezetés nem kívánhat jobbat magának annál, amit Kádár kínál neki Magyarországon: nyugodt, konszolidált rendszert, izgalom nélkül, a nyílt erőszak alkalmazásának szükségessége nélkül, és ugyanakkor azt a bizonyosságot, hogy a Szovjetunió szilárdan számíthat Magyarország szakra minden külpolitikai és nemzetközi kérdésben.»

LE MONDE,
1976. október 27.

„Kádár János Magyarország külföldi felhívás nélkül az utóbbi hónapok folyamán egyre nagyobb szerepe tett szert, nemcsak az európai politikában, hanem a kommunista világban is.»

LA STAMPA,
1977. június 8.

„Kádár fokozatosan és következetesen folytatta a békének, a nemzeti autonómia körülmények védelmének, a szovjet módszerekkel történő gazdasági reformoknak, a vallási élet normalizálásának igen nehéz politikáját.»

REZALIONI INTERNACIONALI,
1978. május 27.

„Kádár János bizonyult a legalkalmasabbnak arra, hogy begyógyítsa az ország 1956-os sebeit. Az új kursznak, amely Magyarországot a legli-

berdisebb kommunista országgá alakította át, éppen a gazdasági reform volt a legfőbb titmánya... A magyar népi számára, ha nem is a teljes szabadságot, de számos szabadságot biztosítottak, amit a testvérországok azóta is irigykedve szemlélnek.»

„A kádárizmus és konszenzus”
THE TIMES,
1978. november 16.

„Kádár János Magyarországot a kommunista táboron belüli legzavartabb és legvirágzóbb országgá tette... A fajta pragmatizmus, amelyet Kádár a marxista homlokzat mögött — a Szovjetunió iránti tőkélves lojalitásának köszönhetően — beföldön meg tudott valósítani, kizárja azt a fajta cselekvési szabadságot, amelyet Románia merev belső ortodoxiájával vásárolt meg a maga számára.»

THE TIMES,
1984. február 4.

„Az 1956-os felkelés véres leverése óta Kádár Magyarország a fáradat, a gyűlölet, a kibárándulás és az optia időszakok olyan korcskba vezetett, ahol megtalálta önmagát.»

TIME,
1985. április 29.

„Kádár egyfajta népi hősnék számát népe körében. Sikerének titka, hogy fel tudta számolni a szovjet stílusú szocializmus legrosszabb vonásait. Magyarország olyan hely a keleti tömbben, ahol a kommunizmus a humánusabb arcát mutatja.»

LE MONDE,
1988. március 21.

„A kádárizmus két szóban lehet megjelölni: pragmatizmus és konszenzus... Kádár János hosszú uralma alatt mindvégig visszautasított minden radikális átalakítást... A kádárizmus végül is egy szakadatlan reformfolyamat, egyes felgyorsulási periódusokkal, de nem hullám-voidyek nélkül.»

FINANCIAL TIMES,
1988. május 20.

„A 75 éves Kádár fokozatos és óvatos reformpolitikájával szembeni párton belüli ellenzék erősödése vezetett ahhoz a komor leghöz, amelyben az került 31 esztendő után az újabb pártvezetésre... Kádár tekintélyt, amely amilyen meggyűlölt, a komoly gazdasági hanyatlás még inkább előadta... Kádár vonakodott a hatalom átadásától mélyen megosztott a pártot, s éppen akkor, amikor egy új jelenséggel, a gomba mód szaporodó független politikai szervezetek kihalásával kell szembenéznie.»

LE FIGARO,
1989. május 10.

„A '80-as évek közepére a kádárizmus a kifulladás jeleit mutatta. A szociális közmegegyezés felmorzsolódott a gazdasági válság rohamai alatt... Kádár Jánoson túlleptek a fejlemények.»

THE TIMES,
1989. május 10.

„Ahogy az események behalványulnak a történelemben, egy időre ő válik a magyar történelem egyik legnépszerűbb vezetőjévé. Ö adotta a népként világszerte stabilitást, szabadságot és fellendülést.»

THE INDEPENDENT,
1989. május 10.

„Még elképzelni is nehéz volna Magyarországon ma reneszánst és a civil társadalomhoz való visszatérést nélkül a közmegegyezés nélkül, amely az »aki nincs ellenünk, az ve-lünk van« jelszón alapult. Mindezek tették Kádár Jánost Európa talán egyetlen igazán népszerű kommunista vezetőjévé.»

Összeállította:
Lengyel L. László

Az utolsó interjúról

Kádár Jánossal életében az utolsó interjú — pontosabban egy interjú-sorozat — Kanyó András, a Magyarország főszerkesztője készítette.

— Mikor voltak ezek az interjúk, mennyi ideig tartottak, és milyen benyomást tett ez idő tájt az újságíróra Kádár János?

— Március 10-én volt az első munkatálalkozás, és április 10-én az utolsó. Beszélgetéseink összesen húsz órát tartottak. Ezek eleinte mindig nehezen indultak, azután felénkülttek, és egy félórás-órás együttléte után az embernek majdhogynem az a benyomása volt, hogy Kádár János súlyos betegsége ellenére is tulajdonképpen ugyanaz az ember, aki néhány évvel ezelőtt volt. Jól jellemezte élethelyzeteket, kerek történeteket mondott el, a kérdésekre adott válaszai szabatosak voltak, noha néha hosszúak.

— On a múltban is megfigyelhette Kádár Jánost. Mi volt a különbség?

— A különbség az volt, s ez mutatta fáradtságát, hogy a válaszadás

során már az elején többször, hogy úgy mondjam, elkalandozott. Ezt tudta magáról, és kért, hogy »szóljak rá!« De az ember nem szól nekik, mert még ez az elkalandozások is érdekesek és jellemzőek voltak a magyar módján. Tény azonban, hogy különböző a beszélgetések második felében még inkább érezhető volt, hogy nem olyan összefogott, mint a korábbi években. Alkópéssége különböző volt. Az egyik találkozó több mint három és fél óra hozzat tartott egyhuzamban, de volt olyan is, amikor háromnegyed óra után kérte, hagyjuk abba a beszélgetést, mert igen fáradt.

— Hogy fejeződött be az utolsó találkozás?

— Úgy ért véget, hogy ő, engedve a főtítkárszabeszlésének, hogy menjen el pihenni, azt mérlegelte, hogy üdülni megy Dobogókőre, és arra kért, legközelebb ott látogassam meg, így váltunk el egymástól. Erre a dobogókői útra azonban már, sajnos, nem kerülhet sor.

később a Hazafias Népfront kongresszusán találkoztam; a szünetben a jugoszláv küldöttségnek elmondta, hogy előző éjjel maga írta meg felszólalását, de még aznap este a külföldiek fogadásán időt szakított, hogy csak egy hónappal azelőtt megjelent kisebbségi tárgyú könyvemről szót váltson, megjegyezve, hogy sajtóirodájára számolt be neki róla részletesebben. Ezekben az 1960-as években mint belgrád lakos többször hallottam Magyarországon járt hazai tanulmányi csoport tagjaitól elismerő benyomásokat a merev államszocialista rendszer »kádárizációjáról«, ellentétben a reményeket kiábrándító lengyelországi eljárásokkal szemben.

Az 1970-es évektől kezdve, most már Szabadkáról, Magyarországról szóló értesültséggem megváltozott, mert a televízióra, folyóiratokra és az emberi érintkezésekre támaszkodott. Engedtessekk meg, hogy végül egy sajtós nemzeti kisebbségi szempontból is közelítem Kádár János életét, amely sajtó országában a feladatok, gondok, eredmények és hibák között valószínűleg

elkerül az emberek figyelmét. A Kádár-kormányzat megszűnt a Rákosi-garnitúrának azon igyekezet, hogy a jugoszláviai magyar kisebbséget saját országa ellen hangolja, és az 1956 utáni Magyarország a maga részéről is hozzájárult ahhoz az eltökéltséghez, amelyet nálunk részletesen Tito fejtett ki 1966-ban, a JKSSZ VIII. kongresszusán. Nevezetesen azt, hogy a nemzetiségiek kedvében rendezett helyzetük esetében a főszerkesztői viszonyok erősítésének lényezővé válnak, és sajtós hídszerepet tölthetnek be, serkentve azt, hogy az országhatárok ne legyenek az országokat elválasztó merev létesítmények, hanem lehetővé válják az emberek, javak és eszmék szabad áramlása. Ez Jugoszlávia és Magyarország viszonylatában ma már többnyire megvalósult, noha még van nem teljesült program is. De van bizonyos, hogy amit eddig elértünk, annak Titóval együtt Kádár János is kimagasló munkálója volt.

Dr. Rehák László
egyetemi tanár, Szabadka